

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 47; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, II, 453; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), II, 352; V, 637; Bedrân, *Tehzîbü Târîhi Dimaşk*, IV, 291; Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân*, V, 396-397; İbnü'l-Esr. *el-Lübâb*, I, 437; III, 386; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadîs*, II, 415-416; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 695-696; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIV, 113-114; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 530-531; a.mlf., *el-Müştebih*, I, 233; Safedî, *el-Vâfi*, XII, 340; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 272-273; *Hediyetü'l-'ârîfin*, I, 304; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyün*, II/1, s. 331-332; Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî, *Mu'cemû'l-a'lâm*, Limasol 1407/1987, s. 209.

KEMAL SANDIÇI

İBN HÜZEYL

(ابن هذيل)

Ebû'l-Hasen Âlî b. Abdîrahmân
b. Hüzeyl el-Fezârî el-Endelüsî

Endülüslü âlim.

Hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgiye rastlanmamakta, sadece Fezâre kabilesinden geldiği ve Gırnata'da oturduğu bilinmektedir. Eserlerinden elde edilen ipuçlarına göre XIV. yüzyılın son yarısında yaşamış olmalıdır. *'Aynü'l-edebe ve's-siyâse* adlı çalışmasını 801 (1399) yılında tamamladığına dair bir kayıttan XV. yüzyılın başlarında hayatta bulunduğu anlaşılmaktadır. Yine eserlerinin muhtevâsından Kur'an, hadis, fıkıh ve edebiyat alanlarında tahsil gördüğü sonucuna varılmakta, ancak hocaları hakkında fazla bir şey bilinmemektedir. *Tuhtetü'l-enfüs* adlı eserinde sadece Şerîf Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed el-Hasenî el-Gırnâtî'nin (ö. 760/1359) hocası olduğundan söz etmekte, atlarla ilgili bir eseri bulunan Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Cüzey'in de hocaları arasında yer aldığı sanılmaktadır.

İbn Hüzeyl Endülüs müslümanlarının tarım, ticaret ve zenaatla meşgul olarak yitirdikleri cihad ruhunu yeniden kazanmalarını ve muhtemel bir hıristiyan saldırısına karşı hazırlık yapmalarını amaçlayan Nasrî Sultanı Ganî- Billâh'ın isteği üzerine *Tuhtetü'l-enfüs* adlı eserini kaleme aldı ve çalışmasını 763 (1362) yılında bitirdi. Ancak umulan etki görülmemiş olmalı ki yaklaşık otuz beş yıl sonra, daha da belirginleşen hıristiyan tehdidine karşı bu defa Müstaîn- Billâh'a, önceki eserinin *Hilyetü'l-fürsân ve şî'ârü's-şüc'ân* adıyla da bilinen ikinci kısmını takdim etti. Bu husus, onun geniş bir kültüre sahip olduğunu ve sultanlarla yakın ilişki kurabilen bir aileden geldiğini göstermektedir.

Eserleri. 1. Tuhtetü'l-enfüs ve şî'ârü sükânî'l-Endelüs. Her biri yirmi kısımdan meydana gelmiş iki ana bölümden oluşan eserin birinci bölümünde cihad ve bunun için at beslemenin gereği, ikinci bölümünde savaş atları, binicilik, bakıcılık ve silâhlara dair konular yer almaktadır. Eserde müslümanların cihad ruhunu kamçılama kahrmanlık kıssaları yanında savaş tekniği ve binicilik konusunda önemli bilgiler mevcuttur. Özellikle cihad aracı olan at hakkında anlatılanlar o çağın anlayışını yansıtmaya bakımdan değerli görülmektedir. Eserin muhtevâsından müellifin Kur'an, hadis, fıkıh, Arap dili ve edebiyatı, siyer, felsefe ve atlarla ilgili kitaplardan olduğu kadar kendi tecrübelelerinden de faydalandığı anlaşılmaktadır. İbn Hüzeyl ve *Tuhtetü'l-enfüs*'e dair ilmi bir çalışma yapan Hafîl Ebû Rahme, bu kitapla *Hilyetü'l-fürsân*'ı iki farklı eser gibi değerlendirip ayrı ayrı yayımlayan Louis Mercier'nin yanıldığını ve *Hilyetü'l-fürsân*'ın ikinci bölüme sonradan yakıştırılmış olabileceğini belirtmektedir. Mercier, 1922'de önce *Hilyetü'l-fürsân*'ın Arapça metnini, ardından çeşitli notlarla birlikte Fransızca tercümesini (*La parure des cavaliers et l'insigne des preux de Ben Hođeil el Andalousy*, Paris 1924), daha sonra da farklı bir eser olarak değerlendirdiği *Tuhtetü'l-enfüs*'ün Arapça metnini (Paris 1936) ve Fransızca tercümesini (*L'ornement des âmes et la devise des habitants d'al-Andalus*, Paris 1939) yayımlamıştır. *Hilyetü'l-fürsân*'ın ayrıca Muhammed Abdülğanî Hasan tarafından yapılmış bir neşriyle (Kahire 1951) Maria Jesus Viguera tarafından gerçekleştirilmiş İspanyolca çevirisi bulunmaktadır (*Gala de caballeros, blason de paladines*, Madrid 1977). **2. 'Aynü'l-edebe ve's-siyâse ve zeynü'l-ğaseb ve'r-riyâse.** Hadis, hikmet, darbimesel, hikâye, vasiyet ve vazarlardan örneklerin verildiği dört bölümden meydana gelen bir eserdir (Kahire 1303; 1318, Cemâleddin el-Vatvât'ın *Ğure-rü'l-ğaşâ'îşî'l-vâziha*'sıyla birlikte; Kahire 1938; Beyrut 1405/1985). **3. el-Fevâ'idü'l-müsattara fi 'ilmi'l-bayğara** (Madrid 1935). Nasrî Sultanı V. Muhammed'e (Ganî- Billâh) sunulmuştur. Zirikîlî, müellifin baytarlıkla ilgili tesbit edilemediği için bu kitabın İbn Hüzeyl'e atfı hususunda şüphesi bulunduğunu belirterek eserin, aynı dönemde yaşayan ve aynı künye ile bilinen tabip Yahyâ b. Ahmed b. Hüzeyl'e ait olabileceği ihtimalini ileri sürmektedir (*el-A'lâm*, IV, 299). **4. Mağâlâtü'l-üdebe' ve münâzarâtü'n-nücebe'.** Müellifin yine V. Muhammed için yazdığı bir eser olup

her birinde birer hikâye, mekûbe, atasöz, öğüt ve şiir bulunan yüz bölümden (makale) meydana gelmektedir. Eserin British Museum'da (Suppl., nr. 1144) bir nüshası mevcuttur. **5. Tezkiretü men ittekeâ.** İbn Hüzeyl'in *'Aynü'l-edebe*'inde bahsettiği bu eseri Zirikîlî müellifin basılı kitapları arasında göstermiştir. **6. Kemâlü'l-buğye ve'n-neyl.** Bu eser de *'Aynü'l-edebe*'de geçmektedir. İbn Hüzeyl'in şiirinden sadece iki beyti Makkarî nakletmiştir (*Nefhu't-ğib*, IV, 19).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hüzeyl, *La parure des cavaliers* (trc. L. Mercier), Paris 1924, tercüme edenin girişi, s. V-XV; Makkarî, *Nefhu't-ğib*, IV, 19; Charles Rieu, *Supplement to the Catalogue of the Arabic Manuscripts*, London 1894, s. 722-723; Serkîs, *Mu'cem*, I, 273; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 379; A. S. Fulton - M. Lings, *Second Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum*, London 1959, s. 149, 653-654; Sarton, *Introduction*, III/2, s. 1635; Ullmann, *Die Natur und Geheimwissenschaften*, s. 39; Sa'd Muhammed el-Hecresî, *ed-Delîlû'l-bibli-yücrâfi li'l-merâci' bi'l-vağani'l-'Arabî*, Kahire 1975, s. 154; D. Grimwood v.dğr., *Arab Islamic Bibliography*, Sussex 1977, s. 186; Âyide İbrâhim Nusayr, *el-Kütübü'l-'Arabîyyetü'lleti nûşiret fi Mısr beyne 'amey 1926-1940*, Kahire 1980, s. 130; Zirikîlî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 299; H. Ritter, "La Parure des Cavaliers et die Literatur Über die Ritterlichen Künste", *Isl.*, XVIII (1929), s. 116-119; Hafîl Ebû Rahme, "Âlî b. Hüzeyl el-Endelüsî ve kitabüh: Tuhtetü'l-enfüs ve şî'ârü sükânî'l-Endelüs", *MMLA'ır*, sy. 17-18 (1982), s. 103-140; F. Viré, "İbn Hudhayl", *EP* (İng.), III, 804; Ferâmerz Hâc Minûğhrî, "İbn Hüzeyl", *DMB*, V, 109-110.

CELAL KIRCA

İBN İNEBE

(ابن عنبه)

Ebû'l-Abbâs Cemâlüddîn Ahmed
b. Âlî b. Hüseyin b. Âlî b. el-Mühennâ
b. Inebe ed-Dâvûdî el-Hasenî
(ö. 828/1424)

**Ebû Tâlib ailesinin özellikleri
ve nesebi konusundaki eserleriyle
tanınan âlim.**

748 (1347) yılında Hille'de doğdu. Hz. Hasan'ın torunu Abdullah Mahz'ın neslinden geldiği ve nesebinin yirminci halkada Hz. Âli'ye ulaştığı bilinmektedir; bundan dolayı Hasenî, annesi Hz. Hüseyin neslinden geldiği için de bazan Hüseyinî nisbesiyle anılır. İbn Inebe künyesi dedelerinden İnebe el-Asgar'dan alınmadır ve bunun İbn Ukbe, İbn Utbe, İbn Anbesse şekillerinde okunduğu da görülür (Tebri'î, VIII, 127).

İbn Inebe, ilk öğreniminden sonra Mecdüddin Muhammed Alemüddin Âli en-Nakib'den İbn Hâcib'in *el-Kâfiye*'sini oku-